

УДК 327 [(44): (73)]

Мудрицька К. О.

*Аспірантка кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АМЕРИКАНСЬКА ПОЛІТИКА Н. САРКОЗІ: МІЖ СПАДКОЄМНІСТЮ ТА ОНОВЛЕННЯМ

Аналізуються зміни на американському векторі зовнішньої політики Франції за президенства Н. Саркозі та подається оцінка їх відповідності принципам голлізму.

Ключові слова: Франція, США, НАТО, голлізм, Саркозі.

Відносини між Францією і Сполученими Штатами Америки, країнами, які обидві вважають себе провісниками та захисниками демократії, свободи і прав людини у світі, завжди складались не просто і не однозначно. І Вашингтон, і Париж визначали і продовжують визначати один одного союзником та другом. Проте по обидва береги Атлантики існує певна обережність і навіть недовіра один до одного, що можна прослідкувати протягом тривалого періоду в історії [13; 17].

Ще під час передвиборчої кампанії Н. Саркозі називали головним алтантистом в ряду президентів П'ятої республіки, оскільки окрім особистої симпатії до США й особливо до американської економічної моделі, він неодноразово зазначав про необхідність покращення відносин з Вашингтоном. Протягом перебування Н. Саркозі при владі Франція відновила свою участь у військових структурах НАТО, були внесені корективи на американському векторі французької зовнішньої політики. Ці кроки викликали критику з боку діючого президента Ф. Олланда та його прибічників по партії. Тому видається доречним зробити певні узагальнення та висновки щодо політики Франції під час президентства Н. Саркозі на американському напрямку.

Тематика франко-американських відносин, зокрема під час президентства Н. Саркозі, досліджувалась багатьма французькими (Ф. Шарійон, Ф. Бозо, Г. Пармант'єр, М. Бреннер) та іншими зарубіжними (Ч. Коган, Ю. Рубінський, Є. Обічкіна, С. Федоров) спеціалістами, проте аналіз взаємодії Франції з США здебільшого проводився в контексті політики Парижа до НАТО і питань європейської та міжнародної безпеки. Окремо необхідно зазначити роботи Д. Хеллунда, Дж. Ховорса,

У. Кротза і Дж. Сперлінга, які розглядають відносини Франції та США із залученням елементів конструктивістського підходу, використовуючи такі поняття як «ідентичність», «ранг», «стратегічна культура». У вітчизняній літературі американська політика Французької Республіки, а тим більше період Н. Саркозі, не виступала предметом окремого дослідження. Євроатлантичний вимір французької зовнішньої політики розглядається в роботах О. Шаповалової., О. Хилько, О. Пошедіна, В. Авраменко. Тому дана стаття присвячена комплексному дослідженню французької зовнішньої політики на американському напрямку в період президенства Н. Саркозі.

Метою статті є з'ясування нових тенденцій та елементів спадковості в американській політиці Франції за президенства Н. Саркозі. У статті вирішуються наступні завдання: визначення факторів, які спонукали французького президента відновити дружбу з Вашингтоном; характеристика кроків, які були здійснені для цього; розкриття нових нюансів, що були привнесені Н. Саркозі у зовнішню політику Франції на американському векторі, та їх співставлення з принципами голлізму.

Із заснуванням П'ятої республіки всі її президенти, починаючи з її фундатора, притримувались певних принципів і ліній у зовнішній політиці, які згодом отримали назву доктрини «голлізму»: велич і незалежність Франції (зокрема по відношенню до могутнього союзника—США), які спирались за задумом де Голля передусім на автономне ядерне стримування; прагнення до встановлення мультиполярної структури світоустрою; набуття впливу у світі шляхом політики франкофонії, особливо в Африці, та активної культурної дипломатії; і, нарешті, розвиток євробудівництва та зміцнення франко-німецького співробітництва.

Ініціювавши вихід Франції з воєнних структур НАТО в 1966 р., де Голль в подальшому демонстрував незалежну від США зовнішню політику Франції з багатьох міжнародних питань: оптимальних засобів забезпечення воєнної безпеки, створення національної ядерної ударної сили, політики по відношенню до СРСР, країн «третього світу» (в тому числі й до КНР), торгових і валютних питань. При цьому Франція виступила солідарно з США під час берлінської та карибської криз. Однак, через вихід Франції з НАТО і відмінність французької позиції з багатьох міжнародних проблем Вашингтон сприймав Париж як «ненадійного» [13, р. 126] союзника. Прагнення Франції до автономності та незалежності у своїй зовнішній політиці викликало відверте здивування та незадоволення США в умовах «холодної війни» та американської гегемонії серед західних держав. За наступних президентів П'ятої

Республіки, які притримувались принципів «голлізму» з певними нововведеннями, відносини між США та Францією залишались складними, хоча і не були позначені гострими кризами. Франція знову продемонструвала свою солідарність з США під час «другої холодної війни» (за президента Р. Рейгана в США) та надала повну підтримку під час подій вересня 2001 р. Новим «піком» погіршення відносин стало американське вторгнення до Іраку в 2003 р., проти якого різко виступав французький президент Ж. Ширак.

Н. Саркозі прийшов до влади під гаслами «розриву» з політикою Ж. Ширака, яка в останні роки його правління була позначена кризами на багатьох напрямках (зокрема, на американському), а також певною бездіяльністю. Серед «розривів», які прагнув реалізувати Н. Саркозі, першим він називав необхідність відновити дружні відносини зі США та НАТО всередині «західної родини» [10]. Яку мету переслідував французький лідер

Відповідь на це запитання може мати декілька варіантів. Російський спеціаліст з Франції Ю. Рубінський акцентує увагу на прагматичності Шостого президента П'ятої республіки. Він пояснює, що вибір на користь покращення відносин зі США був зумовлений аналізом принципово нової ситуації в світі. Колишній прем'єр-міністр Е. Балладюр, попередній покровитель Н. Саркозі на початку його політичної кар'єри, у своїй брошурі 2007 р. «За Західний союз між Європою та Сполученими Штатами» із занепокоєнням пише про безпрецедентний прорив ряду країн, що розвиваються. Ці країни не лише випереджають за темпами зростання економіки і демографічному потенціалу Європу та США, вони також прагнуть до реваншу за століття відсталості та принижень колоніалізму. До того ж, вважає Е. Балладюр, ці країни не поділяють фундаментальних цінностей Заходу. В середині ХХІ ст. баланс сил між Північчю та Півднем може змінитись на користь останнього, в результаті чого можуть зародитись більш гострі та довготривалі конфлікти, в тому числі збройні, у всіх куточках планети. І в той час як ці країни «третього світу» зближують свої позиції з найважливіших міжнародних проблем—економіки, фінансів, торгівлі, захисту навколишнього середовища, країни Заходу витрачають свої сили на суперництво між собою. Е. Балладюр приходиться до висновку, що Захід має об'єднатись в рамках всезагальної структури безпеки, яка буде охоплювати не лише сферу оборони, основою чого виступає НАТО, але також й інші аспекти (економіка, культура) [3, с. 75–276]. Подібне бачення сучасної ситуації у світі та його майбутнього висловлював і Н. Саркозі, не раз наголошу-

ючи на «відносній могутності» держав на даному перехідному періоді та підкреслюючи приналежність Франції до «західної родини» [10; 12]. На думку Ю. Рубінського, Н. Саркозі розраховував на роль посередника між Європою і Америкою, результатом чого мало стати зміцнення «західної родини» та набуття привілейованих відносин Франції з США в рамках цієї «родини».

Автор статті більше схиляється до погляду, що покращення відносин Парижа з Вашингтоном і відповідно реінтеграція Франції до НАТО були підпорядковані іншій головній меті Франції—розвитку євробудівництва, а точніше—прогресу Європи оборони. Париж не полишає прагнення перетворити Європу на один з полюсів мультиполярного світу, лідером якого виступала б Франція. А без набуття Європейським Союзом власного військового потенціалу це навряд чи можливо, оскільки глобальний актор має не лише займати перші місця в економічних рейтингах, а й сприяти та підтримувати міжнародний мир і безпеку, а також сталий розвиток (Н. Саркозі за час свого президенства багато уваги приділяв питанням захисту навколишнього середовища).

Франція прагне до автономної Європи оборони ще з часів Ф. Міттерана (поштовхом до такої ідеї окрім інших були югославські події). Проте за два десятиліття прогрес в цьому напрямку незначний (є спільні декларації країн ЄС, проекти на двосторонньому рівні, угоди «Берлін плюс», положення Лісабонського договору). Крім того, французьке бачення НАТО суттєво відрізняється від американського «проекту» НАТО. Якщо американці (принаймні попередники Б. Обами, зокрема Дж. Буш-молодший) просували ідею перетворення Північноатлантичного Альянсу на «глобального поліцейського» [7, р. 192], французи наполягають на збереженні Альянсу у форматі оборонного союзу. Тому, на думку автора, Н. Саркозі було прийнято рішення про необхідність відновити гарні відносини з США і заново увійти до воєнних структур НАТО з метою: 1) пом'якшити позицію США щодо автономної європейської оборони шляхом нової активної трансатлантичної політики Франції; 2) переконати європейських «атлантистів» у хибності погляду стосовно розвитку Європи оборони як альтернативи НАТО і відновити довіру між ними та Францією; 3) посилити всередині Альянсу європейську ідентичність і таким чином сприяти прогресу воєнної взаємодії європейців спочатку принаймні в рамках Альянсу з можливим перенесенням «досвіду» на європейський рівень згодом.

Третім варіантом відповіді на це питання може бути погляд декількох, в основному, англо-саксонських дослідників (Дж. Ховорс, Д. Г.

Хеглунд, У. Кротз, Дж. Сперлінг, Дж. Ф. В. Кейгер). Розглядаючи відносини «давніх союзників» [13, р. 126] в історичній ретроспективі, вони вважають, що часті взлети і падіння їхньої взаємодії є характерною рисою цієї «пари». Покращити відносини з США намагалися всі попередники Н. Саркозі, тому його спроби відновити дружбу з Вашингтоном є закономірним явищем у франко-американських відносинах. Проте, як вважають ці дослідники, імперативи зовнішньої політики обох країн накладають певні обмеження щодо можливості встановлення довгострокової сприятливої взаємодії між Парижем і Вашингтоном.

Головну роль в процесі відновлення дружніх відносин з Вашингтоном Париж відводив поверненню Франції до об'єднаного воєнного командування НАТО, а також новим акцентам у близькосхідній політиці Франції.

«Особливий» «неінтегрований» [5, р. 176] статус Франції в НАТО протягом існування П'ятої республіки сприймався як центральний елемент голлістської спадщини. Заява Н. Саркозі про повернення Франції до об'єднаного воєнного командування породила запитання: чи це перегляд принципів «голлізму»

Чи може це об'єктивна адаптація доктрини «голлізму» до сучасних умов

Про остаточну реінтеграцію Франції до НАТО було урочисто об'явлено на ювілейній сесії НАТО з нагоди 60-річчя її створення (3–4 квітня 2009 р.). Варто зазначити, що попри реінтеграцію Париж залишив за собою певні «виключні права». Н. Саркозі наголошував, що країна залишиться вірною принципам генерала де Голля: Франція за будь-яких умов залишає за собою право вільно на свій розсуд розміщати свої війська; в мирний час Франція не підпорядковуватиме свій військовий контингент натівському командуванню на постійній основі; французька ядерна зброя залишається суто національною [9]. Н. Саркозі багаторазово зазначав, що США є другом та союзником Франції, проте це не означає співпадіння підходів і позицій з багатьох проблем міжнародних відносин, і задекларував право Франції не погоджуватись з США. Він постійно повторював формулу відносин з американським партнером — «союз, але не підкорення».

На думку Ф. Шарійона, завершення «холодної війни» не могло не викликати змін у зовнішній політиці країн, в тому числі Франції та США, а тому повернення до НАТО є об'єктивним розвитком подій [7, р. 189]. Н. Саркозі лише завершив процес, який був розпочатий ще Ф. Міттераном, хоча він і привніс нові нюанси (він постійно наголошував

на тому, що НАТО і Європа оборони є взаємодоповнюючими елементами безпеки). Ф. Бозо вважає, що реінтеграція Франції до НАТО була логічним кроком, оскільки змінився світ, змінився Альянс, а «неінтегрований» статус Франції більше не відповідав реальному залученню Парижа у воєнну діяльність НАТО [5, р. 179]. На його думку, після цілковитого повернення до Альянсу Франція, можливо, стане більш впливовою країною, ніж була до цього.

Дж. Ховорс вважає, що попри рішення Н. Саркозі щодо повернення Франції до воєнного об'єднаного командування НАТО і нові акценти в американській політиці під час його президенства, в цілому французька зовнішня політика на американському напрямку відповідала принципам голлізму і була насичена традиційними для Франції підходами [14].

Про «розрив» з голлізмом у контексті реінтеграції Франції до НАТО в основному говорили критики такого рішення Н. Саркозі. Серед них було багато видатних французьких політичних діячів: як опонентів тодішньої влади (соціалістів М. Обрі, Л. Жоспен, Л. Фабіус, П. Московісі, Ю. Ведрін), так і центристів (Ф. Байру) та навіть членів владної коаліції (Д. де Вільпен, Ж. Майар, Ж.-Ф. Байрен). Вони ставлять під сумнів збільшення впливу Франції на прийняття рішень всередині Альянсу після її повернення до його воєнних структур. Ю. Ведрін вважає НАТО застарілою організацією, а з реінтеграцією пов'яже не посилення впливу Франції на міжнародній арені, а навпаки — його зменшення [4].

На думку автора статті, нова політика Франції по відношенню до НАТО все ж таки зберігає ключові засадничі елементи зовнішньої політики Французької Республіки. Франція повернулася до об'єднаного воєнного командування Альянсу, але залишила свої «виключні права». США переорієнтовують свою увагу та зусилля з Європи до Азії та стимулюють європейців до більш самостійного забезпечення власної безпеки. Тому момент для остаточного повернення Франції до НАТО було вдало обрано. Крім того, спроби повернутись до об'єднаного воєнного командування Альянсу вже здійснювались Ф. Міттераном і Ж. Шираком, але в тих конкретних умовах американці не погодились виконати попередні умови французів.

У близькосхідній політиці Франції за Н. Саркозі з'явилися нові акценти. Вони були спробою наблизити французьку політику в цьому важливому для США регіоні до американських позицій. Проте не всі ці спроби виявились вдалими не в останню чергу через прихильність Н. Саркозі традиційним французьким підходам. Так, певних змін набула політика Франції по відношенню до іракської проблеми. Міністр закор-

донних справ Б. Кушнер в серпні 2007 р. відвідав Багдад, що було першим візитом офіційної особи Франції до цієї країни після американського вторгнення в 2003 р. Франція підтримала рішення Б. Обама визначити строки виводу американського контингенту з Іраку, метою якого є підвищення відповідальності місцевого уряду Маліки за ситуацію в країні. Однак, позиція Парижа по відношенню до іракської війни 2003 р. залишилась попередньою. В своїй промові стосовно зовнішньої політики від 27 серпня 2007 р. Н. Саркозі зазначив, що Франція «виступала і виступає проти цієї війни» [11]. Серед негативних наслідків американського вторгнення до Іраку французький президент назвав фактичний розпад країни, а також посилення боротьби між шиїтами та сунітами, що може поширитись на весь Близький Схід.

Н. Саркозі дещо зменшив проарабський вектор французької зовнішньої політики в арабо-ізраїльській проблемі, зробив спробу налагодити відносини з Ізраїлем. Проте він наголошував на необхідності припинення будівництва єврейських поселень на палестинських територіях і підтвердив позицію Франції щодо Єрусалима («столиця двох держав» — Ізраїлю та Палестини).

Суттєвих змін зазнала політика Франції з іншої складної для США проблеми в регіоні — ядерній програмі Ірану. Раніше Франція віддавала перевагу пошукам політичного виходу з цієї кризи, однак така позиція часто наштовхувалась на критику американців, особливо під час президентства Дж. Буша-молодшого. Н. Саркозі зайняв більш жорстку позицію по відношенню до Ірану. Якщо після приходу до влади в Білому Домі Б. Обама США стали більше схилитися до діалогу з іранською владою, то Франція почала виступати за максимальне посилення санкцій до Ірану.

Необхідно зазначити, що з обранням в США Б. Обама американська зовнішня політика зазнала суттєвих коректив на багатьох регіональних та предметних напрямках. В свою чергу, Н. Саркозі привніс зміни у зовнішню політику Франції. В результаті позиції США і Франції в деяких питаннях співпали, а в деяких — між партнерами знову виявились розбіжності (як, наприклад, з іранського питання).

Ідея Б. Обама про «без'ядерний світ» була скептично зустрінута в Парижі. Ще з часів де Голля стратегія національного ядерного стримування була найважливішою гарантією французької безпеки. Цей принцип був підтверджений знову в Білій книзі з оборони та національної безпеки 2008 р., яка була розроблена з ініціативи Н. Саркозі. Отже,

залишаючись вірним засадничим принципам «голлізму», французький президент не підтримав цю ідею американського президента.

Відмінності у підходах Вашингтона і Парижа зберігаються з інших питань (перспективи вступу Туреччини до ЄС, система протиракетної оборони НАТО, політика по відношенню до Росії, проблематика глобальних проблем, шляхи виходу з фінансово-економічної кризи).

Висновки. За час президенства Н. Саркозі зміни на американському напрямку зовнішньої політики Франції торкнулись в основному стилю та тональності висловлювань щодо США. В цілому Франція притримувалась своїх традиційних підходів: ядерна програма залишається центральним елементом політики безпеки П'ятої Республіки, тому Париж не підтримав американську ідею «без'ядерного світу»; збалансувавши свою політику щодо Палестини та Ізраїлю, Франція традиційно наполягає на формулі «Єрусалим — столиця двох держав»; підтримавши рішення Б. Обами про вивід американського контингенту з Іраку, Н. Саркозі зазначив, що позиція Франції з цього питання залишається попередньою тощо. Отже, називаючи США другом та союзником Франції, Париж притримується власних зовнішньополітичних підходів, що є одним з головних принципів голлізму. Реінтеграцію Франції до НАТО слід скоріше розглядати як адаптацію голлістської доктрини до сучасних умов, оскільки система міжнародних відносин, НАТО і США 1966 р. сильно відрізняються від міжнародної системи, НАТО та США XXI ст. До того ж, одним з мотивів повернення до військових структур НАТО було стимулювання розвитку Європи оборони. І якщо останнім часом Вашингтон схвально сприймає французькі ініціативи щодо розбудови європейського військового механізму, постає питання про бажання та можливості європейських країн підтримати Францію в цьому проекті.

Список використаних джерел:

1. Зверева Т. Внешняя политика Франции после прихода к власти Никола Саркози / Т. Зверева // Мировая экономика и международные отношения. — № 6. — Июнь 2008. — С. 34–48.
2. Обичкина Е. О. Внешняя политика Франции от де Голля до Саркози (1940–2012): Научное издание / Е. О. Обичкина. — М.: Аспект Пресс, 2012. — 382 с.
3. Рубинский Ю. И. Франция. Время Саркози (серия «Лица современной политики») / Ю. И. Рубинский. — М.: Международные отношения, 2011. — 320 с.

4. Федоров С. М. Возвращение Франции в НАТО: дебаты и последствия [Электронный ресурс] // Перспективы. — Режим доступа: http://www.perspektivy.info/book/vozvrashhenije_francii_v_nato_debaty_i_posledstvija_2009-04-25.htm. — Последний доступ: 13.08.2013.
5. Bozo F. Sarkozy's NATO Policy: Towards France's Atlantic Realignment
6. / F. Bozo // *European Political Science*. — № 9. — 2010. — P. 176–188.
7. Camus J.-Y. La France, Israël et les juifs français / J.-Y. Camus // *La Revue internationale et strategique*. — № 77. — 2010/1. — P. 151–155.
8. Charillon F. France and the US: from Reluctant Alliance to Ambiguous Rapprochement / F. Charillon // *European Political Science*. — № 9. — 2010. — P. 189–198.
9. Cogan C. Les grandes axes de la présidence Sarkozy à l'international / C. Cogan // *La Revue internationale et strategique*. — № 77. — 2010/1. — P. 87–92.
10. Discours de M. le Président de la République sur la Défense et la Sécurité Nationale. — Porte de Versailles. — 17 Juin 2008.
11. Discours du Président de la République, M. Nicolas Sarkozy, à la XVIème Conférence des Ambassadeurs. — Paris, 27 août 2008. — <http://www.ambafrance-uk.org/XVIeme-conference-des-Ambassadeurs.html>
12. Discours du Président de la République, M. Nicolas Sarkozy, sur la politique étrangère. — Paris, 27 août 2007. — http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/08/27/le-discours-de-politique-etrangere-de-m-sarkozy-integralite_947776_3224.html
13. Discours du Président Sarkozy sur la France, la défense européenne et l'OTAN au XXIème siècle. — Paris, 11 mars 2009. — <http://www.ambafrance-uk.org/Discours-du-President-Sarkozy-sur,14609>
14. Haglund D.G. Happy days are here again
15. France's reintegration into NATO and its impact on relations with the USA / D.G. Haglund // *European Security*. — Vol. 19, No. 1, March 2010. — P. 123–142.
16. Howorth J. Sarkozy and the 'American mirage' or why Gaullist continuity will overshadow transcendence / J. Howorth // *European Political Science*. — № 9. — 2010. — P. 199–211.

17. Keiger J.F.V. The 'Novelty' of Sarkozy's Foreign Policy Towards NATO and the US: the Long View / J.F.V. Keiger // *European Political Science*. — № 9. — 2010. — P. 155–164.
18. Keohane D. Defensive Realignment. ISS Opinion / D. Keohane // *E! Sharp Magazine*. — September—October 2008. — P. 38–40.
19. Krotz U., Sperling J. The European Security Order between American Hegemony and French Independence / U. Krotz, J. Sperling // *European Security*. — Vol. 20, No. 3, September 2011. — P. 305–335.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2013 р.

Мудрицкая К. А. Американская политика Н. Саркози: между преемственностью и обновлением

Анализируются изменения на американском векторе внешней политики Франции при президенте Н. Саркози и дается оценка их соответствия принципам голлизма.

Ключевые слова: Франция, США, НАТО, голлизм, Саркози.

Mudrytska K. Sarkozy's American policy: between continuity and renovation

Analyses the changes in the American direction of the French Foreign Policy under President N. Sarkozy and examines its compliance with the Gaullist principles.

Keywords: France, USA, NATO, Gaullism, Sarkozy.

© Мудрицька К. О., 2014